

КРАСОТА. Установлено, что первоначально красоту связывали с сиянием. Красота обосновывалась гармоничной формой – сочетанием симметрии, массы, пропорции. Красота часто ассоциировалась с другими ценностями, такими как «мера» и «целесообразность». В новейших исследованиях по эстетике понятие красоты вытесняется такими ценностями, как интенсивность, необычность, шок-ценность.

Ключевые слова: концепт, эстетика, философия, фразеология, ценности, красота, прекрасное, категория, фразеологические единицы.

Koval Iryna. Beauty Concept in the Light of Philosophy (Based on German Idioms). The article is an attempt to explore the concept of BEAUTY through the prism of philosophy, to review the main stages of the science of beauty, to compare philosophical and everyday understanding of the concept of beauty based on German idioms. It has been found that initially the beauty was colligated with radiance. Beauty was justified through harmonious form – a combination of symmetry, mass, ratio. Beauty is often associated with other values, such as «measure» and «expediency». In the latest research on the aesthetics the concept of beauty is being replaced by other values, such as intensity, strangeness, shock-value.

Key words: concept, aesthetics, philosophy, phraseology, values, beauty, beautiful, category, phraseological units.

Стаття надійшла до редколегії
20.03.2013 р.

УДК 811.111'42

Михайло Котов

Особливості реалізації некооперативної стратегії в міжкультурному дискурсі

У статті проаналізовано особливості реалізації некооперативної стратегії в ситуації спілкування представників декількох різних культур англійською мовою при мовленнєвій адаптації. Комуніканти схарактеризовано як полікультурні дискурсивні особистості, які проходять дві стадії розвитку – етноцентризму та етнорелятивізму. На шляху до досягнення мети комунікації, спілкуючись у маргінальній зоні дискурсивного оточення, співрозмовники в межах некооперативної стратегії вдаються до реалізації набору тактик – негативної стереотипізації, маніфестації відчуженості, агресії.

Ключові слова: міжкультурний дискурс, некооперативна стратегія, мовленнєва адаптація, полікультурна дискурсивна особистість, етноцентризм, етнорелятивізм, маргінальна зона дискурсивного оточення.

На перший план у контексті глобалізаційних процесів виходять комунікативні процеси, які характеризуються участю комунікантів, різних за культурним походженням. Постійно зростаючий динамізм сучасного світу, частотність спілкування між представниками різних культур, яке відбувається англійською мовою, разом із глобальним статусом останньої роблять дослідження **актуальним**.

Мета розвідки – висвітлити особливості вербалізації некооперативної стратегії та відповідних тактик мовленнєвої адаптації полікультурної дискурсивної особистості (ПДО) до міжкультурного спілкування в маргінальній зоні дискурсивного оточення.

Відображена в дискурсивних фрагментах діалогічної взаємодії комунікативна діяльність представників англомовної та неангломовної культур англійською мовою має стереотипний характер. З огляду на культурну належність авторів художніх творів чи кіносценаріїв, у яких відтворюється ситуація міжкультурного спілкування, доцільно вести мову про ендостереотипічні чи екзостереотипічні уявлення про комунікативну ситуацію та особливості поведінки комунікантів. Ендостереотипічні розуміємо як стереотипні уявлення про власну культуру («своє»), а екзостереотипічні – як стереотипні уявлення про «чужу» культуру або ж «чужі» уявлення про «свою» [3]. Отже, вважаємо за доцільне вести мову про міжкультурну комунікацію як про стереотипічну комунікативну діяльність, що характеризується комбінацією екзо- та ендостереотипічних уявлень.

Комуніканти в контексті актуального дослідження розглядаємо як полікультурні дискурсивні особистості, які, вступаючи в міжкультурний діалог, спілкуються в певному дискурсивному оточенні. За Л. В. Солощук, ми розрізняємо ядру, маргінальну та периферійну зони дискурсивного

оточення. До маргінальної зони дискурсивного оточення належать відносно постійні комунікативні партнери. Це далекі родичі, знайомі, колеги, контакти з якими є рідшими та менш регулярними, аніж із представниками ядерної зони [5].

У межах адаптативних процесів, представлених через комунікативну діяльність особистості в межах певної зони дискурсивного оточення, доцільно вести мову про реалізацію і кооперативної, і некооперативної стратегій та відповідних тактик задля досягнення мети комунікації.

Об'єктом цього дослідження є стереотипна комунікативна діяльність полікультурної дискурсивної особистості, яка може бути представником і англомовної, і неангломовної культури, англійською мовою при спілкуванні в маргінальній зоні дискурсивного оточення. **Предметом** дослідження є особливості вербальної репрезентації некооперативної стратегії і тактик мовленнєвої адаптації полікультурної дискурсивної особистості при спілкуванні в маргінальній зоні дискурсивного оточення.

Зважаючи на рівень розвитку полікультурної дискурсивної особистості комуніканта, стратегії та тактики можуть маніфестуватися за допомогою невербального коду та через поєднання невербальних комунікативних компонентів (НВК) із вербальним складником (окремими словами, словосполученнями, формульними фразами і т. д.) – у випадку етноцентричної стадії розвитку. Маніфестація можлива й через поєднання вербальної та невербальної складової частини за принципами гібриду чи перемикання – у випадку етнорелятивістської стадії, коли комунікант може поєднувати декілька кодів із різним культурним походженням (гібридизація) чи вибирати потрібний код залежно від ситуації спілкування (перемикання).

Некооперативна стратегія пов'язується з неприйняттям «чужого», а відтак відбувається погіршення чи припинення стосунків зі співрозмовником, відмова в подальшому спілкуванні взагалі чи з певного питання, приховування інформації, самозахист. Некооперативні стратегії характеризуються порушенням комунікантами у явній формі правил мовленнєвого спілкування, таких як принцип кооперативної співпраці [1] та/чи ввічливості [8], що дає співрозмовникові зрозуміти, що мовець не налаштований на співпрацю. Це здебільшого втілюється в неприховано агресивних діях суб'єкта. Агресію в цьому випадку розуміємо як комунікативну поведінку, спрямовану на те, щоб завдати шкоди іншій людині чи об'єктові [6, с. 5]. Така поведінка спричинює деструктивні конфлікти: зіткнення двох сторін (учасників конфлікту) з приводу розбіжностей цілей, інтересів, думок [2, с. 5]. Модель поведінки, яка дисгармонізує стосунки комунікантів, формує в них негативні настанови щодо один до одного [4, с. 398; 7, с. 20]. Потрібно відзначити, що некооперативна поведінка не завжди передбачає вияв агресії: комунікант може відмовляти співрозмовникові у взаємодії в коректній, навіть увічливій, формі, супроводжуючи це поясненнями.

Некооперативна стратегія під час спілкування в маргінальній зоні дискурсивного оточення представлена такими тактиками: негативна стереотипізація, маніфестація відчуженості, агресія.

Негативна стереотипізація вербалізується через приписування негативних рис, що виражається через уживання прикметників і прислівників, які характеризують субстантиви із негативною конотацією в актуальному контексті, субстантиви з позитивною конотацією, які можуть інтерпретуватися як іронічні. Потрібно відзначити, що як суб'єкти, яким приписують ті чи інші характеристики, виступають узагальнені назви представників певної культури (1; 2), виражені через субстантивовані прикметники (*Russian, American* тощо), або ж вказування на «чуже» вербалізується через уживання займенників другої та третьої осіб однини чи множини (3). На синтаксичному рівні негативна стереотипізація може проявлятися через уживання заперечних речень (3), складносурядних речень із протиставленням елементів (1), де в першому випадку дія, об'єкт чи явище, характеризуючись позитивно, протиставлені негативній характеристиці. У другому – одна негативно схарактеризована дія чи явище зображуються на фоні іншого негативного об'єкта чи явища:

1) *Russians' misfortune is that they long to be European but their destiny is to become American, and that the Americans have poisoned the world with materialistic logic. If my neighbour has a car, I must have two cars. If my neighbour has a gun, I must have two guns. If my neighbour has a bomb, I must have a bigger bomb and more of them, never mind they can't reach their targets. So all I have to do is imagine my neighbour's gun and double it and I have the justification for whatever I want to manufacture (Le Carre).*

Роздуми англійця щодо природи російського характеру мають оціночний характер й узагальнюються негативним стереотипом. Негативне конотативне значення конструюється через звернення

до таких елементів мовного характеру: субстантив *misfortune*, яким відкривається серія суджень; далі відбувається протиставлення, яке виражається на синтаксичному рівні через поєднання клауз протиставним сполучником *but*. Спостерігається і негативна характеристика – *poisoned with materialistic logic*. Далі наводимо приклад, що таке «логіка матеріалізму» – прив'язаність до накопичення. Нарешті, висновок, до якого приходять англієць, – росіяни можуть через уявну причину виправдати будь-які власні дії, що й представляє разом із попередніми твердженнями стереотипне уявлення.

У випадку порівняння двох культур, які називаються через уживання субстантивованих прикметників на позначення національної належності, порівняння може відбуватися через характеристику однієї з них, що вербалізується через уживання оціночної лексики у функції предикатива. Лексема може бути представлена субстантивом із негативним конотативним значенням або ж прикметником (у звичайному чи вищому ступені):

2) *«Americans are worse than Italians.» «The Scotch are such a moral people,» Catherine said. «I don't mean that. I mean his Italian sneakiness.» «Am I sneaky, Fergy?» You are. You're worse than sneaky. You're like a snake. A snake with an Italian uniform: with a cape around your neck.» «I haven't got an Italian uniform now» (Hemingway).*

Представниця шотландської лінгвокультури вважає, що американці гірші за італійців. У відповідь англійка дещо іронічно зазначає, що шотландці дуже моральні люди. Останнє твердження, через можливість двоїстого трактування, має іронічно-гумористичний характер. Адже відомо, що ключовими для розуміння характеру шотландців є прикметники, якими вони самі себе характеризують: «*rawky*» – «хитрий», «іронічний», «лукавий» та «*dour*» – «похмурий» [9]. У відповідь на іронічне зауваження представниця шотландської лінгвокультури уточнює, що має на увазі притаманну конкретному американцеві італійську підступність, хитрість.

Використання особових займенників другої чи третьої осіб однини та множини обов'язково супроводжується подальшою специфікацією культурної належності. У випадку негативної стереотипізації, окрім заперечених речень, де заперечення може бути вербалізоване і на морфологічному рівні (деривація за допомогою заперечних за значенням префіксів та суфіксів), лексичному рівні (дієслова, іменники, прислівники із заперечним значенням), і на синтаксичному; через просодичні невербальні комунікативні компоненти – інтонацію або через контекст; експліцитно або ж імпліцитно, коли план вираження не відповідає плану змісту:

3) *'Now Barley, what is this total nonsense you are putting about that you have come here in order to buy Soviet books, please?' Zapadny demanded by way of opening courtesies, lifting his hooped eyebrows and placing the tips of his fingers together like Sherlock Holmes. 'You British never buy our books. You make us buy yours instead. Besides, you are broken, or so our friends from London tell us. A. & B. are living off God's good air and Scotch whisky, they say. Personally I consider that an excellent diet. But why have you come? I think you only wanted an excuse to visit us again (Le Carre).*

Спілкування відбувається між представниками англійської та російської лінгвокультур. Представник російської лінгвокультури вдається до негативної стереотипізації через, по-перше, використання заперечення, що вербалізується на лексичному рівні через уживання заперечного займенника (*You British never buy our books*). По-друге, уживання дієслова з негативним конотативним значенням в актуальному ситуативному контексті (*make us buy yours instead*). Потрібно відзначити, що представник російської лінгвокультури під час спілкування з англійцем вдається до використання універсальних невербальних комунікативних компонентів (НБК) (*Zapadny demanded by way of opening courtesies, lifting his hooped eyebrows and placing the tips of his fingers together like Sherlock Holmes*), якими супроводжує запитання.

Відмова йти на компроміс, знаходити спільну мову виражається також і через відчуження. Ця тактика в рамках спілкування в маргінальній зоні дискурсивного оточення може виражатись у запереченні, непогодженні, що вербалізується в заперечних реченнях, словосполученнях, окремих лексемах – прикметниках та прислівниках, що описують, відповідно, явище та дію зі значенням твердості, невідворотності, вирішеності (*firm, sure; without any doubt, doubtless etc.*):

4) *We Russians know each other's tricks too well. We need your Western mirror. You come here, you depart again with our best images reflected in you and we feel noble. If you have published my first novel, it is only logical that you publish my second.' 'Not if the first one didn't make any money, it isn't, Andrey,' said Barley with rare firmness, and to his relief saw Wicklow slipping towards them across the room (Le Carre).*

Російська культура протиставляється заходу, що виражається в словах росіянина через використання займенників першої особи множини – на позначення «свого». Для позначення чужого комунікант вдається до використання займенників другої особи множини («*your Western mirror*», «*You come here, you depart*»). Британець, маючи намір припинити діалог, реагуючи на репліку росіянина, вдається до заперечного речення з характерним інтонаційним оформленням, що виражається в просодичному невербальному комунікативному компоненті та вербалізується субстантивом «*firmness*», модифікованим прикметником «*rare*».

Відчуженість, відстороненість може проявлятися у використанні займенників із подальшою їх характеристикою (приклади 4 та 5). У (5) під час спілкування представників української та англійської лінгвокультур наявне імпліцитне порівняння-протиставлення зі «своїм», яке комунікантові-англійцю видається більш привабливим, прийнятним («*I've had enough of all that*», «*Now I've turned warrior*»):

5) «*Who are these men?*» he asks Rock. Rock shrugs. «*Immigrant workers. Fragments of globalised labour, Jimmy Binbag called them.*» «*Who is...?*» «*Whole country's run by immigrants now. They do all t' crap jobs.*» «*Like us.*» «*Aye, like you,*» says Rock. «*Did you hear about that crash in Kent? Minivan full of strawberry-pickers. Six killed.*» «*In Kent?*» Irina sits up sharply, her eyes very wide. «*Poor exploited bastards. Minions of faceless global corporations. Not me. I've had enough of all that. Now I've turned warrior.*» He pushes back the glasses that have slipped down his nose (Lewycka).

Тактика прояву агресії характеризується використанням інтенсифікованих і вербальних, і невербальних комунікативних компонентів, спрямованих на образу співрозмовника, породження конфліктної ситуації, яка, за І. Є. Фроловою, являє собою конфронтаційну мовленнєву взаємодію [7, с. 106], основною критеріальною ознакою якої виступає її функція – порушення гармонії міжсуб'єктних відносин:

6) He spoke slowly and very loudly, as though I was deaf as well as stupid, waving his hands about. «*NO GOOD. NO BLOODY GOOD. YOU'VE GOT TO PICK FASTER. ALL FILL UP. FULL. FULL.*» He swept his arms wide, as if to embrace all his pathetic punnets. «*DO YOU UNDERSTAND?*» No, I didn't understand – the shouting was flustering me. «*OTHERWISE YOU'RE DOWN THE ROAD.*» «*Road?*» «*ROAD. DOWN THE BLOODY ROAD. YOU GET IT?*» «*I get blood on road?*» «*NO, YOU SILLY COW, YOU GET ON THE ROAD!*» «*I get silly cow on road?*» «*OH! FORGET IT!*» He slammed my tray onto the pallet, dismissing me with both his hands in a way that was quite uncivilised. I could feel tears pricking at the back of my eyes, but I certainly wasn't going to let him see that. Nor Yola, who was standing behind me in the queue with her full tray and her smug gap-tooth smile. And behind her was Andriy, gawping at me with a grin. Well, he could go to hell (Lewycka).

У першому випадку (6) продуцент-англієць, зважаючи на різне культурне походження з реципієнткою-українкою, вдається або до навмисного акцентування важливих для перших компонентів репліки, які графічно виділяє автор, або, через інтенсивність діалогу та різну культурну належність, вдається до активного застосування невербальних комунікативних компонентів (просодичних та кінесичних – «*He spoke slowly and very loudly, as though I was deaf as well as stupid, waving his hands about*» і т. д.). У другому випадку (7), через швидкоплинність прояву агресивного настрою, репліка представлена лише одним спонукальним («*Get out of here.*») реченням:

7) The porter came in. He was trying to keep from laughing. «*Is that barber crazy?*» «*No, signorino. He made a mistake. He doesn't understand very well and he thought I said you were an Austrian officer.*» «*Oh,*» I said. «*Ho ho ho,*» the porter laughed. «*He was funny. One move from you he said and he would have –*» he drew his forefinger across his throat. «*Ho ho ho,*» he tried to keep from laughing. «*When I tell him you were not an Austrian. Ho ho ho.*» «*Hoho ho,*» I said bitterly. «*How funny if he would cut my throat. Ho ho ho.*» «*No, signorino. No, no. He was so frightened of an Austrian. Ho ho ho.*» «*Ho ho ho,*» I said. «*Get out of here.*» He went out and I heard him laughing in the hall (Hemingway).

Під час спілкування представника американської та італійської лінгвокультур з'ясовується причина суперечливої ситуації, яка мала місце за декілька хвилин до того, коли американця прийняли за ворога-австрійця й мало не вбили. Варто відзначити використання універсального кінесичного НВК («*he drew his forefinger across his throat*»). Власну роздратованість ситуацією американець маніфестує через те, що виганяє італійця, якому вся ситуація видається смішною. Своє бажання американець вербалізує через спонукальне речення.

Підбиваючи підсумки, відзначаємо, що некооперативна стратегія разом із відповідними тактиками може бути і важливим інструментом у досягненні комунікативної мети та вибудові інтерсуб'єктивності, і призводити до конфліктних ситуацій, що в ситуації міжкультурного спілкування може мати визначальний характер у розгортанні комунікативного процесу.

Перспективним уважасмо подальше дослідження особливостей реалізації і кооперативної, і некооперативної стратегій та відповідних тактик під час спілкування в периферійній зоні дискурсивного оточення полікультурної дискурсивної особистості в ситуації міжкультурного спілкування, що відбувається англійською мовою.

Джерела та література

1. Грайс Г. П. Логика и речевое общение / Г. П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс. – 1985. – Вып. XVI : Лингвистическая прагматика. – С. 217–237.
2. Гулакова И. И. Коммуникативные стратегии и тактики речевого поведения в конфликтной ситуации общения : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык», 10.02.19 «Теория языка» / И. И. Гулакова. – Орел, 2004. – 152 с.
3. Морозова И. И. Коммуникативные стратегии вежливости в стереотипном речевом поведении восточной женщины : дис. ... канд. филол. наук / Ирина Игоревна Морозова. – Харьков, 2004. – 214 с.
4. Романов В. В. Юридическая психология : учебник / В. В. Романов. – М. : Юристъ, 1998. – 488 с.
5. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англійському дискурсі : монографія / Л. В. Солощук. – Х. : Константа, 2006. – 300 с.
6. Социологический энциклопедический словарь / [ред.-координатор Г. В. Осипов]. – М. : Норма, 2000. – 488 с.
7. Фролова И. Е. Стратегія конфронтації в англійському дискурсі : монографія / И. Е. Фролова. – Х. : Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2009. – 344 с.
8. Brown P. Politeness: Some Universals in Language Use / P. Brown, S. Levinson. – London ; New York : CUP, 1987. – 345 p.
9. Ross D. Xenophobe's Guide to the Scots / David Ross. – London : Oval Books, 1999. – 64 p.
10. Hemingway E. Farewell to Arms [Electronic resource] / E. Hemingway. – Mode of Access : <http://englishtips.org>
11. Le Carre J. The Russia House [Electronic resource] / J. Le Carre. – Mode of Access : <http://tululu.ru/read8778/>
12. Lewycka M. Two Caravans [Electronic resource] / M. Lewycka. – Mode of Access : <http://www.e-reading.org.ua/book.php?book=143198>

Котов Михаил. Особенности реализации некооперативной стратегии в межкультурном дискурсе. В статье анализируются особенности реализации некооперативной стратегии в ситуации общения представителей нескольких различных культур на английском языке при речевой адаптации. Коммуниканты рассматриваются как поликультурные дискурсивные личности и проходят две стадии развития – этноцентризм и этнорелятивизм. На пути к достижению цели коммуникации, общаясь в маргинальной зоне дискурсивного окружения, собеседники в рамках некооперативной стратегии прибегают к реализации набора тактик – негативной стереотипизации, манифестации отчужденности, агрессии. Каждая из вышеуказанных тактик характеризуется особенностями вербальной репрезентации как на лексическом, так и на синтаксическом уровнях в рамках межкультурного дискурса. Последнее оказывает влияние на выстраивание интерсуб'єктивности, что детерминирует успешность коммуникативного акта.

Ключевые слова: межкультурный дискурс, некооперативная стратегия, речевая адаптация, поликультурная дискурсивная личность, этноцентризм, этнорелятивизм, маргинальная зона дискурсивного окружения.

Kotov Mykhaylo. Specificity of Realization of Non-Cooperative Strategy in Intercultural Discourse. The article deals with the specificity of realization of non-cooperative strategy in the situation of interaction of the representatives of different cultures using the English language within the framework of adaptation processes. Communicants are regarded as polycultural discursive personalities. They pass several stages of development – ethnocentrist and ethnorelativist. Trying to achieve the goal of communication while interacting in the marginal zone of discursive surroundings, interlocutors realize a number of tactics within the framework of the non-cooperative strategy – negative stereotypization, manifestation of alienation, aggression. Each of the abovementioned tactics is characterized by the specificity of verbal representation at lexical and syntactic levels in intercultural discourse. The latter influences the construction of intersubjectivity, which determines the successfulness of the act of communication.

Key words: intercultural discourse, non-cooperative strategy, adaptation, polycultural discursive personality, ethnocentrism, ethnorelativism, marginal zone of discursive surroundings.

Стаття надійшла до редколегії
25.03.2013 р.